

بررسی جایگاه نظریه‌های اخلاقی هنجاری در کدهای حرفه‌ای برنامه‌ریزی شهری با استفاده از روش فراترکیب*

رضوان عباسی^۱

غلامرضا حقیقت‌نائینی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۳

چکیده

برنامه‌ریزی شهری به عنوان یک فعالیت حرفه‌ای، از لحاظ اخلاقی بسیار پیچیده است و همه‌ی ابعاد آن از اندیشه‌های نظری تا فعالیت‌های حرفه‌ای با مسائل اخلاقی مرتبط هستند. این ارتباط به حدی قوی است که برای تفکر واضح و جامع در مورد برنامه‌ریزی باید درک درستی از نحوه‌ی ارتباط ایده‌های کلیدی اخلاق با برنامه‌ریزی و ادغام آنها با این حرفه به دست آورد. یکی از روش‌های یکپارچه ساختن اخلاق با حرفه‌ی برنامه‌ریزی، ادغام آن در کدهای حرفه‌ای است. این کدها دستورالعمل‌هایی برای رفتار فراهم آورده و واسطه‌ای بین نظریه‌های اخلاقی انتزاعی و موقعیت‌های واقعی هستند. پژوهش حاضر با هدف ارائه‌ی تصویری روشن از ارتباط فلسفه‌ی اخلاق با حرفه‌ی برنامه‌ریزی، به بررسی جایگاه نظریه‌های اخلاقی در این کدها پرداخته است. در همین راستا با بکارگیری روش فراترکیب و با تمرکز بر مطالعاتی که به کاربرد نظریه‌های اخلاقی در برنامه‌ریزی پرداخته‌اند، میزان ارتباط این نظریه‌ها با محتوای کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی در سه کشور ایران، آمریکا و کانادا بررسی شده است. نتایج حاصل از تحلیل مطالعات کیفی و بررسی ارتباط بین اصول استخراج‌شده از این مطالعات با محتوای کدهای اخلاقی سه کشور نشان می‌دهد که کد اخلاقی آمریکا بیشترین ارتباط را با نظریه‌های اخلاقی مختلف دارد، از نظریه‌های کلاسیک مانند نظریه بن‌تام تا نظریه‌های متأخرتر مانند اخلاق فمینیستی و نظریه دلوز و گاتاری، از نظریه‌های غایت‌گرا تا نظریه‌های وظیفه‌گرا و فضیلت‌گرا. در کدهای اخلاقی کانادا نیز می‌توان رد تقریباً همه‌ی نظریه‌های اخلاقی بررسی شده را پیگیری کرد، به ویژه اخلاقی محیطی و رویکردهای مختلف آن. کدهای اخلاقی مرتبط با برنامه‌ریزی در ایران ارتباط محدودی با نظریه‌های هنجاری داشته و به ایده‌های نظریه‌های اخلاقی کلاسیک‌تر مانند نظریه‌های کانت و راس اشاره کرده‌اند. با توجه به اینکه بیشتر پژوهش‌های کیفی منتخب در زمینه‌ی آمریکا و کانادا انجام گرفته، می‌توان گفت بین میزان توجه به فلسفه‌ی اخلاق در پژوهش‌ها با صورت‌بندی محتوای کدهای اخلاقی ارتباط وجود دارد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ریزی شهری، فلسفه‌ی اخلاق، کدهای حرفه‌ای، فراترکیب

۱. پژوهشگر دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران (نویسنده مسئول مکاتبات)

E-mail: rab.abbasi@gmail.com

۲. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران

E-mail: haghghat@art.ac.ir

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری رضوان عباسی با عنوان «شکل‌گیری و تبیین اصول محتوایی و الزامات رویه‌ای اخلاقی حرفه‌ای برنامه‌ریزان شهری در ایران» است که با راهنمایی آقای دکتر غلامرضا حقیقت‌نائینی در دانشکده‌ی معماری و شهرسازی، دانشگاه تهران انجام شده است.

«اخلاق درباره نحوه ی زندگی انسان در جهان است، کارهایی را که با رضایت انجام می‌دهد از کارهایی که انجام نمی‌دهد یا با ناراحتی و بی‌میلی انجام می‌دهد، موقعیت‌هایی را که دنبال آن است از موقعیت‌هایی که از آن دوری می‌نماید، تفکیک می‌نماید. اخلاق تصمیمات و انتخاب‌های او را هدایت کرده و اجازه می‌دهد از ملاحظات اخلاقی برای هدایت انتخاب‌های دیگران استفاده کند» (Blackburn, ۱۹۹۸, ۱).

برنامه‌ریزی شهری به عنوان یک فعالیت حرفه‌ای، از لحاظ اخلاقی بسیار پیچیده است. تنوع زمینه‌ها، موضوعات و تعهدات برنامه‌ریزان طیف وسیعی از مسائل اخلاقی مانند موضوعات شبه قانونی (مثلاً تضاد منافع) تا پرسش‌های فلسفی و سیاسی عمیق (مثلاً اینکه حرفه‌ی برنامه‌ریزی باید به دنبال تأمین منافع چه کسانی باشد) را دربر می‌گیرد. پس قضاوت‌ها، انتخاب‌ها و پرسش‌های اخلاقی در سراسر فعالیت‌های برنامه‌ریزی حضور دارد (Cook & Sarkissian, ۲۰۰۰)، همه‌ی ابعاد برنامه‌ریزی از اندیشه‌های نظری تا فعالیت‌های حرفه‌ای با مسائل اخلاقی مرتبط است و ملاحظات اخلاقی بخشی جدایی‌ناپذیر از آن محسوب می‌شود (Ploger, ۲۰۰۴; Campbell, ۲۰۰۶). این ارتباط به حدی قوی است که می‌توان حرفه برنامه‌ریزی را «اخلاق فضایی^۱» و هر برنامه‌ریز حرفه‌ای را یک «عامل اخلاقی^۲» محسوب کرد. در واقع برای تفکر واضح و جامع در مورد برنامه‌ریزی باید درک درستی از نحوه ارتباط ایده‌های کلیدی اخلاق با برنامه‌ریزی و ادغام آنها با این حرفه به دست آورد (Upton, ۲۰۰۲).

برای مدت طولانی برنامه‌ریزی به عنوان عملی عقلانی و ارزش‌رها در نظر گرفته می‌شد اما به تدریج مشخص گردید که قضاوت‌های ارزشی و اخلاقی در سراسر تصمیمات برنامه‌ریزی حضور داشته و نقشی فعال در شکل‌گیری آنها ایفا می‌کنند. بدین شکل زمینه برای توجه گسترده به موضوع اخلاق در برنامه‌ریزی از دهه‌ی ۱۹۷۰ میلادی فراهم شده و ادغام اخلاق در جنبه‌ها و ابعاد مختلف آن مورد توجه قرار گرفت.

ادغام فلسفه‌ی اخلاق در اندیشه‌های نظری و فعالیت‌های عملی برنامه‌ریزی به اشکال مختلفی صورت گرفته است، از جمله ادغام نظریه‌های هنجاری با نظریه برنامه‌ریزی، اخلاق در عرصه عمل برنامه‌ریزی و ادغام اخلاق در آموزش و پژوهش برنامه‌ریزی. یکی از موارد مربوط به ادغام اخلاق در عرصه‌ی عمل حرفه‌ای برنامه‌ریزی، کدهای حرفه‌ای می‌باشد. این کدها مجموعه‌ای از ایده‌آل‌ها و ارزش‌های اصلی حرفه را تعیین می‌کنند، به عنوان مرجعی برای خودتنظیمی حرفه‌ی برنامه‌ریزی عمل کرده و یک راهنمای رفتار اخلاقی در اختیار اعضا قرار می‌دهد. چنین کدهایی مزایای زیادی برای برنامه‌ریزان دارد، به این دلیل که بنیانی مبتنی بر توافق اکثریت اعضا تشکیل داده و به عنوان پشتیبانی در مقابل تهدیدات عناصر قدرتمند عمل کرده و با اطلاع‌رسانی درباره‌ی ارزش‌ها و تعهدات برنامه‌ریزان به جامعه، کارفرمایان و مشتریان، به برنامه‌ریزی ویژگی‌هایی مانند پاسخگویی و شفافیت می‌بخشد. کدهای حرفه‌ای در پی ارتقای جایگاه و شأن حرفه از طریق هدایت و بهبود رفتار اعضای آن هستند. بنابراین انتظار می‌رود برنامه‌ریزان از این قواعد یا رهنمودها تبعیت نموده و در حرفه‌ی خود، برای دستیابی به احترام و اعتماد جامعه، با بالاترین استانداردهای حرفه‌ای عمل کنند (Mckay, ۲۰۱۰; Silva, ۲۰۱۵).

به‌طور کلی می‌توان کدهای اخلاقی و رفتاری را به عنوان پلی در نظر گرفت که نظریه‌های اخلاقی انتزاعی را با کارهای عملی برنامه‌ریزی مرتبط می‌کند، به طوری که انواع مسائل اخلاقی به صورت دقیق چارچوب‌بندی شده و مباحث منتج از آن بتواند بر بکارگیری ایده‌های اخلاقی مختلف در عمل تأثیر بگذارد (Hendler, ۲۰۰۱). به عبارت دیگر این کدها دستورالعمل‌هایی برای رفتار فراهم آورده و واسطه‌ای بین نظریه‌های اخلاقی انتزاعی و موقعیت‌های عملی و واقعی هستند.

نظریه‌های اخلاقی مختلف مبتنی بر پیش‌فرض‌های متفاوت و ناهمگونی هستند، به همین دلیل هر کدام مواضع مختلفی نسبت به همدیگر دارند، برخی مکمل همدیگرند، برخی تعارضاتی با هم داشته و بعضی‌ها نیز کاملاً متضاد هم هستند. بسته به اینکه نظریه‌های اخلاقی بر هدف^۳ و نتیجه متمرکز باشند یا بر وسیله‌ی^۴ رسیدن به هدف، درست بودن خود عمل یا بر فضیلت‌ها و شخصیت فاعل اخلاقی، اصول نشأت گرفته از آنها به مجموعه‌ی متفاوتی از کدها منتج می‌شود. مقایسه‌ی کدها با بررسی میزان توجه هر کدام به این نظریه‌ها و تأثیرگذاری آنها بر محتوایشان می‌تواند این تفاوت‌ها را آشکار کند. اهمیت این موضوع با توجه به انتقاداتی که به هر یک از نظریه‌های اخلاقی وارد می‌شود و همچنین بروز بودن محتوای کدها براساس میزان توجه به نظریه‌های متأخرتر بیشتر شده و حتی می‌تواند به اصلاح و بازبینی کدهای اخلاقی در جهت شمول ایده‌ها و اصول اخلاقی جدیدتر کمک کند. از سوی دیگر، با توجه

به پیچیده‌تر شدن دغدغه‌ها و مسائل اخلاقی در حرفه‌ی برنامه‌ریزی به دلیل چالش‌های زیست‌محیطی، افزایش حساسیت‌ها نسبت به شفافیت، عدالت و مشارکت و همچنین استفاده‌ی گسترده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در فرآیند برنامه‌ریزی در دهه‌های اخیر (Silva, 2015)، بررسی محتوای کدهای اخلاقی موجود و میزان توجه آنها به نظریه‌ها و رویکردهای اخلاقی جدید برای مواجهه با این مسائل و دغدغه‌ها، ضرورت بیشتری می‌یابد. مرور پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که ارتباط بین نظریه‌های هنجاری و محتوای کدهای حرفه‌ای و جایگاهی که این نظریه‌ها در کدهای حرفه‌ای موجود دارند، تا به حال مورد توجه قرار نگرفته است. در همین راستا هدف پژوهش حاضر این است که با تمرکز بر مطالعاتی که به بررسی نظریه‌های اخلاقی برای استخراج ایده‌ها و اصول قابل استفاده در برنامه‌ریزی پرداخته‌اند، جایگاه این نظریه‌ها را در محتوای کد اخلاقی برنامه‌ریزی سه کشور ایران، آمریکا و کانادا بررسی کند. نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند تصویری روشن‌تر از ارتباط فلسفه‌ی اخلاق با حرفه‌ی برنامه‌ریزی و به صورت ویژه کدهای حرفه‌ای در این حوزه ارائه کند.

پیشینه نظری تحقیق

واژه اخلاق کاربردهای گوناگونی دارد: کاربرد نخست براساس معنای لغوی این واژه، جمع خُلق و معادل واژه‌ی لاتین moral است که در لغت به معنای خوی و رفتار عادت شده و مزاج به کار می‌رود، بنا به تعریف روان‌شناسان معادل «الگوی رفتار ارتباطی» بوده و بخشی از شخصیت فرد و شاکله‌ی اوست (فرامرزق‌راملکی و همکاران، ۱۳۹۱)؛ در کاربرد دوم، واژه‌ی اخلاق به معنای فضایل اخلاقی و اخلاق نیک به کار می‌رود؛ کاربرد سوم معادل فلسفه‌ی اخلاق^۵ است، حوزه‌ای از فلسفه که به بحث عقلانی و استدلالی درباره‌ی باورهای اخلاقی، مفاهیم اخلاقی (از قبیل خوب، بد، درست، نادرست و...)، تجارب اخلاقی، ارزش‌های مربوط به انسان و اصول، مبانی و دلایل رفتارها و کردارهای انسانی می‌پردازد.

فلسفه‌ی اخلاق معمولاً به سه شاخه‌ی اصلی تقسیم می‌شود: اخلاق توصیفی^۶ که با روش نقلی و تجربی به توصیف و گزارش اخلاقیات افراد، گروه‌ها و جوامع مختلف می‌پردازد (مصباح یزدی، ۱۳۸۱)؛ اخلاق هنجاری^۷ که به دنبال شناسایی و تبیین اساسی‌ترین مبانی و معیارهای درستی و نادرستی، خوبی و بدی و باید‌ها و نبایدها در احکام اخلاقی است (Frankena, ۱۹۹۷)؛ فرااخلاق^۸ یا اخلاق تحلیلی، نوعی بررسی فلسفی در باب ماهیت، معقولیت و منزلت نظام‌ها، معیارها و اصول اخلاقی است بدون توجه به محتوای آنها (Palmer, 2009). اخلاق هنجاری را، که مورد توجه این پژوهش است، می‌توان دارای دو سطح دانست: اخلاق نظری^۹ که در آن معیارهای کلی اخلاقی و اعمال خوب و درست مورد توجه قرار گرفته و نظریه‌های هنجاری - اخلاقی^{۱۰} مختلفی برای تبیین خوبی و بایستگی عمل مطرح می‌شود. دوم اخلاق کاربردی^{۱۱} که ما را در فرآیند تصمیم‌سازی اخلاقی در موقعیت‌های عینی یاری می‌کند، به همین دلیل دامنه‌ای بسیار گسترده یافته و شامل حوزه‌هایی چون خانواده، محیط‌زیست، ورزش، حرفه‌ها و مشاغل است.

اخلاق نظری: نظریه‌های هنجاری - اخلاقی

پایه‌ای‌ترین مبحث در اخلاق هنجاری که در پی شناخت خوبی و بدی، درستی و نادرستی افعال اختیاری یا صفات اکتسابی است، بحث از نظریه‌های اخلاقی هنجاری است که یا محتوایی هستند یا رویه‌ای (Harper & Stein, ۱۹۹۳): نظریه‌های محتوایی^{۱۲} اصولی را برای قضاوت‌های هنجاری ارائه می‌کنند که در ارزیابی درستی یا نادرستی اقدامات، برنامه‌ها و سیاست‌های اجتماعی خاص مورد استفاده قرار می‌گیرد. نظریه‌های رویه‌ای^{۱۳} فرآیندهایی را برای استخراج و توجیه اصول اخلاقی و رسیدن به نتایج اخلاقی پیشنهاد می‌کنند، رهنمودهایی را در رابطه با مزیت‌های نسبی نظریه‌های محتوایی مختلف ارائه کرده و به ایجاد اجماع بین آنها کمک می‌کنند.

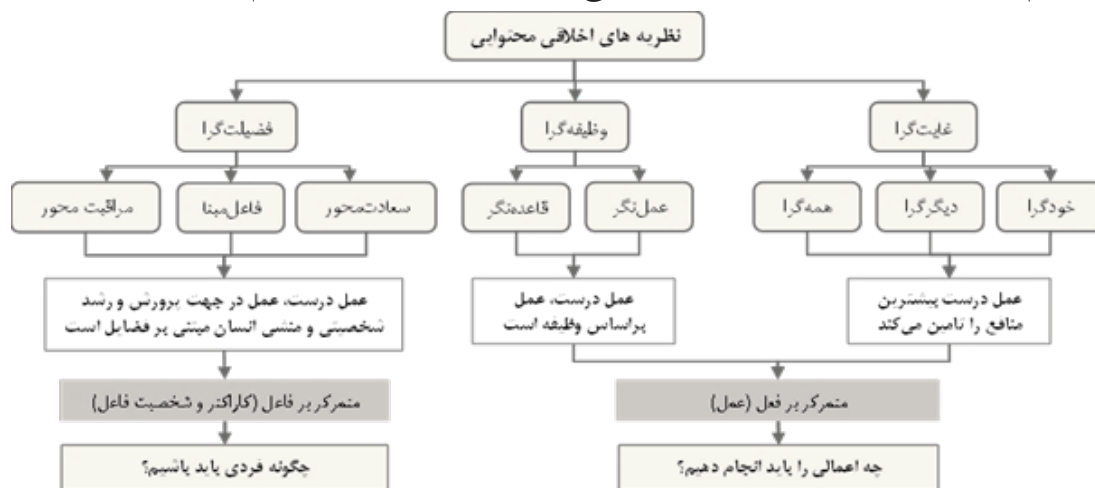
نظریه‌های اخلاقی هنجاری محتوایی

نظریه‌های اخلاقی محتوایی در سه شاخه‌ی اصلی مورد توجه قرار می‌گیرد: غایت‌گرایی، وظیفه‌گرایی و فضیلت‌گرایی. براساس نظریات غایت‌گرا^{۱۴} تعیین درستی یا نادرستی اعمال و نیز بایستگی و نبایستگی رفتارها، وابسته به نتایج آنها است، یعنی ملاک اساسی یا نهایی درست و نادرست به لحاظ اخلاقی آن ارزش غیراخلاقی است

که به وجود می‌آورد. مرجع نهایی مستقیم یا غیرمستقیم باید میزان خیر نسبی ایجاد شده یا غلبه‌ی نسبی خیر بر شر باشد (Frankena, ۱۹۹۷). غایت‌گرایی براساس اینکه تأثیر نتایج اعمال را بر چه کسانی موردتوجه قرار می‌دهد، به سه دسته‌ی عمده تقسیم می‌شوند: خودگرایی^{۱۵} (متمرکز بر خود فاعل)، دیگرگرایی^{۱۶} (متمرکز بر همه‌ی افراد به جز خود عامل) و همه‌گرایی (سودگرایی).

سودگرایی^{۱۷}، برجسته‌ترین نظریه غایت‌گراست که براساس آن فعلی اخلاقاً درست است که بیشترین سود را ایجاد کند یا روی‌هم‌رفته، بهترین نتایج را به وجود آورد. نظریه‌های سودگرا در سه دسته قرار می‌گیرند (فرانکنا، ۱۹۹۷؛ مصباح یزدی، ۱۳۸۱):

- سودگرایی عمل‌نگر^{۱۸}: سودگرایان عمل‌نگر معتقدند که به‌طورکلی باید با توسل مستقیم به اصل سود بگوییم چه چیزی صواب یا الزامی است.
- سودگرایی عام^{۱۹}: معتقد است که در هر اوضاع و احوالی باید پرسید: اگر هر کسی بخواهد در چنین مواردی چنین و چنان بکند چه رخ خواهد داد. در سودگرایی عام، توسل به اصل اخلاقی دیگری علاوه بر اصل سود وجود دارد، اصل تعمیم‌پذیری.
- سودگرایی قاعده‌نگر^{۲۰}: در این رویکرد سوال این است که کدام قاعده بیشترین سود را دارد. در این رویکرد هنوز هم اصل سود معیار نهایی است اما باید در سطح قواعد به آنها تمسک کرد نه احکام جزئی.

شکل ۱: نمودار مقایسه‌ای انواع مختلف نظریه‌های اخلاقی محتوایی

نظریه‌های وظیفه‌گرا^{۲۱} با تمام تنوعی که دارند در این ادعا مشترک‌اند که اخلاقی بودن یک فعل به ماهیت ذاتی آن فعل، انگیزه‌های آن یا تطابق آن با یک قاعده یا اصل بستگی دارد و به هیچ وجه به نتایج فعل وابسته نیست (Singer, ۱۹۹۶). نظریه‌های وظیفه‌گرا بسته به نقشی که به قواعد کلی می‌دهند، انواع مختلفی دارند (فرانکنا، ۱۹۹۷؛ شیروانی، ۱۳۷۹):

- وظیفه‌گرایی عمل‌نگر^{۲۲}: این دسته از نظریات در تعیین خوب و بد تنها به نتیجه‌ی کار نمی‌نگرند، بلکه ویژگی و ملاحظات دیگری را نیز در این امر دخالت می‌دهد؛ همچنین بر این باورند که همه احکام اساسی درباره الزام، کاملاً کلی‌اند، اما هر موقعیتی منحصر به فرد است و حکم خاص خودش را دارد.
- وظیفه‌گرایی قاعده‌نگر^{۲۳}: در این رویکرد معیار صواب و خطا مشتمل بر یک یا چند قاعده کلی همانند «راست‌گویی» یا «عدالت» می‌باشد بر این اساس این قواعد جدای از اینکه خیر را به وجود می‌آورند یا نه، همیشه معتبرند.

اخلاق فضیلت از انسان می‌خواهد که حالت‌های درونی خود را زیبا سازد، آنگاه به صورت طبیعی فعل زیبا از او سر می‌زند. این حالت‌های درونی زیبا همان فضایل‌اند. پس «معیار ارزش‌گذاری در اخلاق فضیلت، فضایل هستند و عمل درست، عملی منطبق با فضایل است» (Driver, ۲۰۰۶، ۱۳۷). اخلاق فضیلت‌محور در سه دسته بررسی

می‌شود (نیکخواه و همکاران، ۱۳۹۶):

- رویکرد سعادت‌گرا: که ریشه در تفکر فلاسفه یونان دارد بر این اعتقاد است که سعادت، هدف غایی زندگی انسان‌هاست و برخورداری از فضایل راه رسیدن به این هدف است و براساس رفتار افراد می‌توان به فضیلت‌مندی آنان پی برد.
- رویکرد فاعل‌مبنا: بر این فرض بنا شده که برخی صفات و انگیزه‌ها فارغ از تأثیری که در دستیابی به سعادت دارند، ارزشمند هستند. پس می‌توان فاعل اخلاقی را بدون نیاز به توجیهی سعادت‌گرا، بر مبنای ویژگی‌های ارزشیابی کرد.
- اخلاق مراقبت: بر توجه به دیگران و مراقبت از انسان‌ها مبتنی بوده و منشأ فمینیستی دارد و بیشتر بر برتری اخلاق زنانه بر اخلاق مردانه و تقدم نیازها بر حقوق و تقدم عشق و محبت بر وظایف تأکید دارد.

اخلاق حرفه‌ای

اخلاق حرفه‌ای^{۲۴} به منزله‌ی یک دانش، مسئولیت‌های اخلاقی و اصول کلی رفتار ارتباطی را در حرفه به صورت نظام‌مند و منظم مطرح کرده و عملگران را در حل روشن‌شدن و اثربخش مسائل و تنگنایهای اخلاقی پیش آمده در حرفه یاری می‌دهد (فرامرز قراملکی، ۱۳۹۶). در رابطه با اینکه دانش اخلاق حرفه‌ای را از چه منابعی می‌توان استخراج کرد، سه رویکرد مطرح شده است (Chadwick, ۱۹۹۷; Beauchamp, ۲۰۰۵): رویکرد درون‌گرا که منبع اصلی اخلاق حرفه‌ای را خود حرفه، تکالیف خاص و فضایل حرفه‌ای می‌داند؛ رویکرد برون‌گرا که براساس آن، حرفه محتاج ارزش‌های اخلاقی بیرون از محیط حرفه می‌باشد، به این ترتیب اخلاق حرفه‌ای محتاج دانش اخلاق نظری است که ارزش‌ها، اصول و قواعد عام و فضایل اخلاقی را تبیین کند؛ رویکرد تلفیقی که قواعد اخلاق حرفه‌ای را حاصل تعامل اثربخش هر دو محیط بیرونی و درونی می‌داند.

کدهای اخلاق و رفتار حرفه‌ای

کدهای حرفه‌ای، به عنوان یکی از ملزومات تعریف حرفه، معمولاً زمانی مدون می‌شوند که اعضای حرفه در یک موسسه سازماندهی گردند. هدف این کدها ترسیم طرحی کلی از ارزش‌های اساسی در هر حرفه است. در واقع این کدها به پرسش‌هایی مانند اینکه: دلیل وجودی حرفه چیست؟ افراد حرفه‌ای چه اقداماتی را باید انجام دهند و از چه اقداماتی باید دوری کنند؟ افراد غیرحرفه‌ای از این حرفه چه انتظاری دارند؟ پاسخ می‌دهند (Bayles, ۱۹۸۹). در کل عملکردهای اصلی کدهای حرفه‌ای در دو دسته قابل بیان است: ارائه‌ی ایده‌آلی الزام‌آور درباره‌ی ماهیت وجودی حرفه و فراهم آوردن راهنمایی عملی برای انتخاب‌های اخلاقی. به تبعیت از این دو عملکرد کلی، کدهای حرفه‌ای معمولاً در دو قالب ارائه می‌شوند (Hendler, ۱۹۹۱):

- کدهای اخلاقی^{۲۵} بیان‌کننده‌ی ایده‌آل‌های هنجاری حرفه بوده، بسیار کلی و آرمانی هستند و اجرایشان دشوار است. در واقع کدهای اخلاقی نقش ارائه‌ی اصول کلی و فلسفی را ایفا می‌کنند که دامنه‌ی اخلاقی یک حرفه را تعریف و هدایت می‌کند. این کدها می‌تواند منبع الهام و چشم‌انداز برای افراد حرفه‌ای در نظر گرفته شود که اغلب با عدم اعتماد به نفس و برداشت‌های منفی از سوی عموم مواجه هستند. این نوع کد در واقع یادآور ماهیت اخلاقی حرفه است.
- کدهای رفتاری^{۲۶} مفصل و دقیق بوده، دامنه‌ی گسترده‌تری دارند و طیف وسیعی از اعمال و رفتار قابل قبول و غیرقابل قبول را برای اعضا تعیین می‌کند. در واقع کدهای رفتاری بیانیه‌هایی کاربردی‌تر می‌باشند که بر رفتار روزمره متمرکز هستند. این کدها همچنین شامل روندهای رسیدگی و مجازات افراد خاطی از اصول حرفه‌ای می‌باشند.

کدهای اخلاقی در حرفه‌ی برنامه‌ریزی شهری

کدهای اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی موضوعی نسبتاً جدید محسوب می‌شوند، حتی در کشورهایی که مبحث اصول اخلاقی در سازمان‌های حرفه‌ای سنتی دیرینه است (Kaufman, ۱۹۹۰; Fisher, ۲۰۰۰) هرچند نمونه‌های متعددی از سازمان‌های حرفه‌ای مرتبط به برنامه‌ریزی هستند که کدهای رفتاری - صرفاً در حد رهنمودهای بسیار عام - را مدت‌ها پیش پذیرفته‌اند. در ابتدا برخی از سازمان‌های حرفه‌ای مرتبط با برنامه‌ریزی کدهای رفتاری خود را تدوین کرده و به تصویب رسانده‌اند، مانند انجمن مهندسين عمران آمریکا^{۲۷} در سال ۱۹۱۴ میلادی کدهای اخلاقی

را تصویب کرده و چندین بار مورد بازبینی قرار داده است. همچنین کانون بین‌المللی مدیریت شهر- شهرستان^{۲۸} در سال ۱۹۲۴ میلادی، کدهای اخلاقی را تصویب نمود که بارها بازبینی شد. انجمن برنامه‌ریزان شهری در بریتانیا^{۲۹} در دهه‌ی ۱۹۳۰ میلادی، کد رفتار حرفه‌ای را به تصویب رساند. کدهای مذکور اکثراً دربرگیرنده‌ی دستورالعمل‌های بسیار کلی بودند (Silva, ۲۰۰۵). در ایالات متحده انجمنی که اکنون با عنوان "انجمن برنامه‌ریزان آمریکایی دارای معجزه"^{۳۰} شناخته می‌شود، در سال ۱۹۷۱ به مدون کردن کدهای اخلاقی پرداختند (Wachs, ۲۰۱۵). از آن زمان تاکنون سازمان‌های حرفه‌ای برنامه‌ریزی در کشورها و مناطق مختلف بیانی‌ای از کدهای اخلاقی یا رفتار حرفه‌ای^{۳۱} خود را منتشر کرده‌اند که هدف کلی آن تعیین استانداردها، ارزش‌ها و رفتارها در مراحل مختلف فرآیند برنامه‌ریزی بوده است (Silva, ۲۰۱۵). در اروپا، شورای اروپایی برنامه‌ریزان شهری در سال ۱۹۸۵، دستورالعمل‌های رفتار حرفه‌ای برای همه‌ی کشورهای عضو اتحادیه اروپا را تدوین کرد. فرآیندهای مشابهی در تصویب کدهای رفتار و اخلاق حرفه‌ای در سایر کشورهای جهان مانند کانادا، استرالیا، نیوزیلند، برزیل و آفریقای جنوبی قابل مشاهده است (Silva, ۲۰۰۵).

در ایران علی‌رغم سابقه‌ی فعالیت‌های برنامه‌ریزی به ویژه تهیه‌ی برنامه‌های توسعه شهری و با وجود اینکه سال‌هاست رشته‌ی برنامه‌ریزی به عنوان یک رشته‌ی مستقل در دانشگاه‌ها آموزش داده می‌شود. اما به عنوان یک حرفه‌ی جداگانه و مستقل، انجمن و جامعه‌ی اختصاصی برای آن شکل نگرفته است و صرفاً با عنوان مهندسی شهرسازی، جزو شاخه‌های مهندسی در جامعه‌ی مهندسان مشاور و سازمان نظام مهندسی ساختمان در نظر گرفته می‌شود. از همین رو از تهیه و تدوین دستورالعمل-های اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی شهری غفلت شده و کدهای اخلاقی و رفتاری مستقلی برای آن تدوین نشده است، در اسناد بالادستی نیز این موضوع مورد توجه قرار نگرفته است. مرتبط‌ترین کدهای حرفه‌ای با برنامه‌ریزی شهری در ایران کدهای مربوط به جامعه مهندسان مشاور و نظام مهندسی ساختمان می‌باشد. "جامعه مهندسان مشاور ایران" در سال ۱۳۸۴، بیانی‌ای با عنوان "آیین اخلاق حرفه‌ای" منتشر کرده و هدف از آن را "هدایت فعالیت‌های مهندسان مشاور کشور در چارچوب ضوابط روشن و شفاف در جهت توسعه و کمال آنان و حرفه مهندسین مشاور در کشور" بیان کرده است. این آیین‌نامه شامل سه بخش می‌باشد: اصول بنیادین اخلاق حرفه‌ای، معیارهای اخلاق حرفه‌ای، دستورات اخلاق حرفه‌ای. "سازمان نظام مهندسی" نیز در سال ۱۳۹۵، "نظامنامه رفتار حرفه‌ای اخلاقی در مهندسی ساختمان" را منتشر کرد که در سه بخش ارائه شده است: اصول اخلاق حرفه‌ای، مصادیق رفتار حرفه‌ای اخلاقی در مهندسی و شیوه‌ی احراز نقض نظامنامه.

روش‌شناسی تحقیق

از آنجا که پژوهش حاضر در پی بررسی سامان‌مند یک موضوع خاص برای بهبود یا گسترش دانش است، یک پژوهش بنیادین توصیفی - تبیینی محسوب می‌شود که با رویکردی کیفی (فراترکیب) انجام شده است. فراترکیب^{۳۲} شامل بررسی و تفسیر دقیق یافته‌های (در مقابل داده‌های خام) تعدادی از مطالعات تحقیقاتی کیفی با استفاده از روش‌های کیفی می‌باشد (Finfgeld, ۲۰۰۳). بنابراین نمونه‌های مطالعه فراترکیب را مطالعات کیفی تشکیل می‌دهند که محقق بر اساس سوال پژوهش موردنظر آنها را وارد مطالعه می‌کند، در فراترکیب این پژوهش‌های کیفی در هم تلفیق می‌شوند، شباهت‌ها و تفاوت‌های آن با هم مقایسه، یافته‌های آن به زبان یکدیگر ترجمه شده و تفسیری نو از مجموعه‌ی آنها حاصل می‌شود. پس فراترکیب می‌تواند به نوبه خود تفسیر، مقایسه و ترجمه مطالعات کیفی مختلف را با استفاده از یک دستگاه مفهومی متفاوت به یک دانش جامع تبدیل نماید (Bergdahl, ۲۰۱۹). این تفاسیر در حقیقت برداشت‌ها و استنتاج‌هایی هستند که از بررسی تمام مقالات مرتبط با آن پدیده‌ی خاص مشتق شده‌اند و بنابراین یافته‌ها و تفاسیر جدیدی که از مطالعه فراترکیب به دست می‌آید، در هیچ یک از مقالات اولیه یافت نمی‌شود (Sandelowski & Barroso, ۲۰۰۳). با توجه به آنکه موضوع جایگاه نظریه‌های اخلاقی در کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی موضوع جدیدی است و پژوهشی در این حوزه با استفاده از روش فراترکیب صورت نگرفته است، پژوهش حاضر می‌تواند به درک بهتر ارتباط فلسفه‌ی اخلاق با برنامه‌ریزی کمک کند. فرآیند انجام فراترکیب شامل مراحل مجزایی است که محقق را قادر می‌سازد تا پرسشی ویژه برای پژوهش خود تعریف کرده و سپس به جستجو، انتخاب، ارزیابی، خلاصه کردن و ترکیب شواهد برای پاسخگویی به این سوال بپردازد. این فرآیند با بکارگیری روش‌های کیفی دقیق برای تحلیل و ترکیب مطالعات کیفی در جهت ساخت معنای

بیشتر از طریق یک روند تفسیری انجام می‌شود. فرآیندهای گوناگونی برای انجام فراترکیب معرفی گردیده (Noblit & Hare, ۱۹۸۸; Sandelowski & Barroso, ۲۰۰۳; Erwin, et al, ۲۰۱۱)، پژوهش حاضر از روش شش مرحله‌ای اروین و همکاران (۲۰۱۱) استفاده کرده است.

طبق فرآیند تشریح شده در جدول، مرحله نخست تنظیم سوال پژوهش با استفاده از پارامترهای مختلف مانند موضوع، جامعه‌ی مورد مطالعه، محدوده‌ی زمانی و چگونگی انجام آن است. در پژوهش حاضر جایگاه نظریه‌های اخلاقی در کدهای اخلاق حرفه‌ای برنامه‌ریزی مورد سوال قرار گرفته است. برای پاسخ به این پرسش کلیه‌ی پژوهش‌های علمی فارسی و انگلیسی منتشر شده در زمینه‌ی کاربرد نظریه‌های اخلاقی در برنامه‌ریزی حذفاصل سال‌های ۱۹۷۵ تا ۲۰۲۲ مورد بررسی قرار می‌گیرند. قابل ذکر است قبل از این تاریخ پژوهشی در این حوزه یافت نشد.

جدول ۱. فرآیند انجام پژوهش

مراحل اصلی	توضیحات	برون دادها
طرح سوال	تنظیم سوال پژوهش	جایگاه نظریه‌های اخلاقی هنجاری در کدهای اخلاق حرفه‌ای برنامه‌ریزی شهری چیست
جست‌وجو برای پژوهش‌های مرتبط	تعیین مفاهیم کلیدی و جست‌وجوی منابع اولیه	یافت ۱۸۸ منبع در غالب مقاله، پایان‌نامه، بخش از کتاب به عنوان مجموعه داده‌ها اولیه
ارزیابی دقیق تحقیقات برای امکان ورود به فراترکیب	تعیین معیارهای ورود و خروج بررسی عنوان چکیده و محتوای تحقیقات	۱۸ پژوهش به عنوان مجموعه داده‌های نهایی
سنتر یافته‌های تحقیقات کیفی	بررسی مفاهیم و مضامین موجود در تحقیقات منتخب بررسی کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی ایران، کانادا و آمریکا بررسی ارتباط بین اصول استخراج شده از پژوهش‌ها با اصول به دست آمده از کدهای اخلاقی و ترجمه‌ی آنها به یکدیگر	استخراج اصول اخلاقی ارائه شده در تحقیقات منتخب جمع‌بندی و خلاصه‌سازی اصول ارائه شده در هر کد ماتریس‌های ارتباطی اصول مستخرج از نظریه‌های اخلاقی با اصول کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی
ارائه یافته‌های حاصل از سنتر	ارائه نتایج حاصل از بررسی ارتباط بین اصول اخلاقی به دست آمده از نظریه‌ها و اصول موجود در کدهای اخلاقی	تبیین میزان توجه کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی به نظریه‌های اخلاقی و شناسایی جایگاه این نظریه‌ها
بازاندیشی روی فرایند پژوهش	بررسی مراحل و ایجاد تغییرات لازم در صورت نیاز	بازبینی و اصلاح مراحل پیشین

مرحله دوم مربوط به انتخاب مطالعات واجد شرایط برای ورود به فراترکیب است. در ابتدا مفاهیم کلیدی پژوهش در پایگاه‌های اطلاعاتی، Science Direct, Wiley, Springer, Taylor & Francis, Google Scholar و Magiran مورد جستجو قرار گرفت. ۱۲۳ پژوهش از این طریق گردآوری شد، در ادامه با بررسی مراجع پژوهش‌های یافت شده، ۹ تحقیق دیگر نیز شناسایی شد. در نهایت مجموعه داده‌های اولیه ۱۳۲ تحقیق از مقالات ژورنالی، مطالعات مروری، رساله و پایان‌نامه، مقالات کنفرانسی و بخش‌هایی از کتاب‌های مختلف را شامل گردید.

جدول ۲. مفاهیم کلیدی مورد جستجو

معادل فارسی مفاهیم کلیدی	مفاهیم کلیدی جست و جو شده
اخلاق و برنامه‌ریزی	Ethical and planning
اخلاق در برنامه‌ریزی	Ethical in planning
اخلاق هنجاری و برنامه‌ریزی	Normative ethics and planning
نظریه اخلاقی و برنامه‌ریزی	Ethical theory and planning

در مرحله سوم داده‌های اولیه برای امکان ورود به فراترکیب مورد ارزیابی دقیق قرار گرفتند. معیارهای ورود و خروج از مطالعه برای پالایش داده‌ها مشخص گردید. ملاک‌های ورود و خروج در جدول ۳ و فرآیند ارزیابی داده‌ها در شکل ۲ ارائه شده است.

جدول ۳. ملاک‌های ورود و خروج

معیارها	توضیحات
حوزه پژوهش	تحقیقات باید در حوزه‌ی نظریه‌های هنجاری و اخلاقی و کاربردهای آن در برنامه‌ریزی شهری باشند. بر این اساس پژوهش‌هایی که به رویکردها و گرایش‌های اخلاقی برنامه‌ریزان، اخلاق در پژوهش برنامه‌ریزی و آموزش اخلاق در برنامه‌ریزی پرداخته‌اند، از نمونه حذف می‌شوند.
موضوع پژوهش	تمرکز موضوعی بر پژوهش‌هایی است که به بررسی نظریه‌های اخلاقی محتوایی پرداخته و اصول و ایده‌هایی از این نظریه‌ها که قابل استفاده در برنامه‌ریزی هستند، استخراج کرده‌اند. مطالعاتی که صرفاً بر نظریه‌های اخلاقی رویه‌ای متمرکز شده‌اند، از پژوهش کنار گذاشته می‌شوند.
نوع انتشار	مطالعات مروری، گزارش‌ها، رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات کنفرانسی کنار گذاشته شدند. تنها مقالات نشریه‌های معتبر و بخش‌هایی از کتاب‌ها مورد توجه قرار گرفتند.
سال انتشار	تنها مطالعاتی که در بازه‌ی ۱۹۷۰ تا پایان سال ۲۰۲۲ انتشار یافته‌اند مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

پس از تعیین معیارهای ورود و خروج، پالایش داده‌ها با حذف موارد تکراری آغاز شد. سپس عناوین و چکیده‌های ۱۲۴ مورد باقیمانده بررسی گردید تا مجموعه داده‌های اولیه از لحاظ حوزه‌ی پژوهش، نوع انتشار و سال انتشار مورد ارزیابی قرار گیرد. پس از آن محتوای تحقیقات بررسی شدند. نهایتاً از میان ۱۳۲ منبع، ۱۹ پژوهش (۱۲ مقاله و ۷ بخش کتاب) به عنوان مناسب‌ترین تحقیقات برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش انتخاب گردید. این ۱۹ پژوهش منتخب توسط ۱۷ محقق از کشورهای مختلف به انجام رسیده است. از این تعداد محققین آمریکای شمالی (ایالات متحده و کانادا) نزدیک به ۸۰ درصد از کل مطالعات مرتبط را به خود اختصاص داده‌اند. محققان کشورهای هلند، انگلستان، استرالیا و مالزی نیز در این پژوهش‌ها مشارکت داشته‌اند. در جدول ۴ مشخصات مجموعه داده‌هایی نهایی و در شکل ۳ توزیع زمانی این تحقیقات قابل مشاهده است.

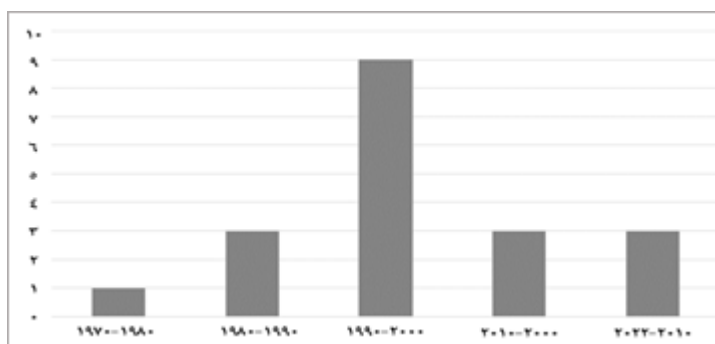
شکل ۲. نمودار فرآیند ارزیابی مجموعه داده‌های اولیه

جدول ۴. مشخصات تحقیقات نهایی برای ورود به فراترکیب

ردیف	نویسنده/نویسندگان	عنوان	سال انتشار	نوع منبع
۱	Beatley	Applying Moral Principles to Growth Management	۱۹۸۴	مقاله
۲	Beatley	Environmental ethics and planning theory	۱۹۸۹	مقاله
۳	Beatley	Environmental ethics and the field of planning- Alternative theories and middle-range principles	۱۹۹۴	بخش کتاب
۴	Lein	ethics, conflict, and environmental planning	۲۰۰۳	بخش کتاب
۵	Hendler	Feminist Planning Ethics	۱۹۹۴	مقاله
۶	Klosterman	Foundations for Normative Planning	۱۹۷۸	مقاله
۷	Howe	Normative Ethics in planning	۱۹۹۰	مقاله
۸	Harper and Stein	A Classical Liberal (Libertarian) Approach to Planning Theory	۱۹۹۵	بخش کتاب
۹	Rizdorf	Feminist Contributions to Ethics and Planning Theory	۱۹۹۵	بخش کتاب

۱۰	Blanco	Community and the Four jewels of planning	۱۹۹۵	بخش کتاب
۱۱	McConnel	Rawlsian Planning Theory	۱۹۹۵	بخش کتاب
۱۲	Stain and Harper	Rawls's 'Justice as Fairness': A Moral Basis for Contemporary Planning Theory	۲۰۰۵	مقاله
۱۳	Harper and Stein	The Centrality of Normative Ethical Theory to Contemporary Planning Theory	۱۹۹۲	مقاله
۱۴	Hendler	Towards a Feminist Code of Planning Ethics	۲۰۰۵	مقاله
۱۵	Nicholas Low	Planning and justice	۱۹۹۴	بخش کتاب
۱۶	McClymont	Articulating virtue: Planning ethics within and beyond post politics	۱۰۱۸	مقاله
۱۷	Banville and Torres	On embracing an immanent ethics in urban planning: Pursuing our Body-without-Organs	۲۰۱۶	مقاله
۱۸	Faludi	Procedural rationality and ethical theory	۱۹۸۹	مقاله
۱۹	Umar and Winarso	Planning Theory and Environmental Ethics: Towards the Integration of Biodiversity and Urban Planning	۲۰۲۲	مقاله

توزیع زمانی پژوهش‌های منتخب نشان می‌دهد که اکثر پژوهش‌های متمرکز بر استخراج اصول اخلاقی از نظریه‌های هنجاری مربوط به دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی هستند و از ابتدای قرن بیست و یکم توجه به ادغام فلسفه‌ی اخلاق در برنامه‌ریزی کاهش یافته است. کمپل (۲۰۱۲) چند عامل را در این مساله دخیل می‌داند: نخست اینکه بسیاری از نویسندگان برجسته در برنامه‌ریزی به طور مستقیم به موضوع اخلاق نمی‌پردازند؛ دوم اینکه انگیزه‌ی آکادمیک اندکی برای آموزش و پژوهش درباره اخلاق برنامه‌ریزی وجود دارد. چرا که زمینه آکادمیک دوران معاصر ارائه محور است، در حالی که پیشرفت فکری در پژوهش‌های اخلاق، تدریجی می‌باشد؛ سوم اینکه نسبی‌گرایی اخلاقی حاکم بر محیط آکادمیک و حرفه‌ای، تلاش برای شناسایی و تعریف درست و غلط را رد می‌کند؛ و در نهایت این سکون در اخلاق برنامه‌ریزی را می‌توان به افت چشمگیر اعتقاد به خود ایده‌ی برنامه‌ریزی نیز نسبت داد. تحقیقات مربوط به ادغام اخلاق در برنامه‌ریزی در قرن بیست و یکم تحت‌تاثیر و نفوذ پست‌مدرنیسم و پسا ساختارگرایی از تمرکز بر استخراج اصول و رویه‌های هنجاری جهان‌شمول از نظریه‌های مبتنی بر زمینه‌های غربی، فاصله گرفته و بر زمینه‌ی برنامه‌ریزی و تفاوت تفاسیر و برداشت‌ها از این ایده‌ها و نظریه‌های اخلاقی در موقعیت‌های خاص متمرکز شده است (عباسی و حقیقت‌نائینی، ۱۴۰۲).

شکل ۳. توزیع زمانی مطالعات منتخب برای فراترکیب

در مرحله‌ی چهارم یافته‌های تحقیقات منتخب ترکیب شده و ارتباط آنها با اصول موجود در کدهای اخلاق حرفه‌ای برنامه‌ریزی بررسی می‌گردد. این کار در سه گام انجام می‌گیرد:
الف) تحلیل و ترکیب پژوهش‌های منتخب: با مرور و بررسی دقیق متن مطالعات منتخب، مفاهیم و مضامین اصلی در قالب اصول و ایده‌های اخلاقی مختلف استخراج گردید.

جدول ۵. اصول استخراج شده از نظریه‌های اخلاقی هنجاری

نظریه اخلاقی هنجاری	کدها	منبع
نظریه بن‌تام	B1, ..., B4	(Howe, ۱۹۹۰) (McConnell, ۱۹۹۵), (Silva, ۲۰۰۵.)
نظریه کانت	K1, ..., K6	(Faludi, ۱۹۸۹), (Howe, ۱۹۸۹)
نظریه راس	RO1, ..., RO9	(Faludi, ۱۹۸۹), (Howe, ۱۹۸۹.)
نظریه رالز	RA1, ..., RA14	(Harper & Stein, ۱۹۹۲), (Howe, ۱۹۹۰), (Klosterman, ۱۹۷۸) (McConnell, ۱۹۹۵) (Stein & Harper, ۲۰۰۵), (LOW, ۱۹۹۴),
نظریه نازیک	N1, ..., N8	(Beatley, ۱۹۸۴), (Howe, ۱۹۹۰), (Harper & Stein, ۱۹۹۲), (Low, ۱۹۹۴)
اخلاق فمینیستی	F1, ..., F16	(Hendler, ۲۰۰۵), (Ritzdorf, ۱۹۹۵), (Hendler, ۱۹۹۴)
اخلاق محیطی	EN1, ..., EN19	(Beatley, ۱۹۸۹), (Beatley, ۱۹۹۴), (Lein, ۲۰۰۳), (Umar & Winarsa, ۲۰۲۲)
اجتماع‌گرایان	C1, ..., C3	(Harper & Stein, ۱۹۹۲)
نظریه هابرماس	H1, H2	(Harper & Stein, ۱۹۹۲)
نظریه آلدردمکینتایر	AM1, ..., MA8	(McClymont, ۲۰۱۸)
نظریه دلوز و گاتاری	DG1, ..., DGV	(Banville & Torres, ۲۰۱۶)

ب) کدهای اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی شهری: در گام دوم کدهای اخلاق حرفه‌ای چند کشور مختلف از جمله ایران موردتوجه قرار گرفته است. با توجه به اینکه پژوهش‌های منتخب اکثراً مربوط به کشورهای آمریکا و کانادا می‌باشند، کدهای اخلاق حرفه‌ای این دو کشور موردتوجه قرار گرفت، تا مرجعی برای مقایسه با کدهای اخلاقی مرتبط با حرفه‌ی برنامه‌ریزی در ایران فراهم آورد. لازم به ذکر است که تمرکز پژوهش صرفاً بر کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی یعنی اصول کلی و آرمانی که قلمروهای اخلاقی حرفه را تعیین می‌کنند، بوده است. پس از بررسی دقیق کدهای منتخب، اصول و مفاهیم کلیدی آنها نیز استخراج گردید.

جدول ۶. جمع‌بندی اصول موجود در کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی شهری

کشور	نهاد تهیه‌کننده	تاریخ تصویب و بازبینی	عنوان	کدها
آمریکا	انجمن برنامه ریزان آمریکایی دارای پروانه (AICP)	تصویب در سال ۱۹۷۸ و آخرین بازبینی در سال ۲۰۱۶	کد اخلاق حرفه‌ای	US1, ..., US32
کانادا	انجمن برنامه‌ریزان کانادایی (CIP)	تصویب در سال ۱۹۹۴ و آخرین بازبینی در سال ۲۰۱۶	کد اخلاق حرفه‌ای	CA1, ..., CA19
ایران	نظام مهندسی ساختمان	تصویب در سال ۱۳۹۵	نظامنامه رفتار حرفه‌ای اخلاقی - اصول اخلاق حرفه‌ای	EO1, ..., EO6
	جامعه مهندسان مشاور	تصویب در سال ۱۳۸۴	اصول بنیادین اخلاق حرفه‌ای	CE, ..., CEV

پ) بررسی ارتباط بین اصول استخراج شده از پژوهش‌ها با اصول موجود در کدهای اخلاقی: در این گام ارتباط مطالعات با یکدیگر موردتوجه قرار می‌گیرد. تعیین ارتباط بین مطالعات با استخراج مفاهیم کلیدی و کنار هم گذاشتن آنها انجام می‌شود. این کار به گونه‌ای ترجمه مطالعات به یکدیگر است. نوبلیت و هیر (۱۹۸۸) کلمه‌ی ترجمه^{۳۳} را به مفهوم انتزاعی آن به کار برده‌اند، منظور از ترجمه مطالعات به یکدیگر، تبدیل مفاهیم کلیدی آنها به یکدیگر است (رفائی شریپاک و همکاران، ۱۳۸۹). هدف از این مرحله مقایسه‌ی مفاهیم و اصول کلیدی استخراج شده از مطالعات کیفی با اصول موجود در کدهای اخلاقی است تا با تفسیر و ترکیب آنها، مفهومی جامع حاصل شود. یک روش ساده برای ترجمه مفاهیم و اصول به یکدیگر، تشکیل ماتریس از مفاهیم کلیدی است. این ماتریس یکسان بودن، تشابهات و تفاوت‌های مفاهیم کلیدی را نشان می‌دهد (مانیان و عباسی، ۱۹۹۴).

یافته‌ها و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تحلیل و ترکیب مطالعات کیفی و بررسی ارتباط بین اصول و ایده‌های استخراج شده از آنها با اصول موجود در کدهای اخلاق حرفه‌ای برنامه‌ریزی در ایران، آمریکا و کانادا نشان می‌دهد که کدهای اخلاقی آمریکا و کانادا بیشترین ارتباط را با نظریه‌های اخلاقی دارند و می‌توان ایده‌های اخلاقی متنوعی را در صورت‌بندی محتوای این کدها دخیل دانست، اما کدهای اخلاقی مرتبط با حرفه برنامه‌ریزی در ایران از تنوع چندانی برخوردار نبوده و

ارتباط کمتری با نظریه‌های هنجاری دارند^{۳۴}.

نظریه های هنجاری - اخلاقی										
غایت گرایی			وظیفه گرایی				اخلاقی فضیلت			
سودگرایی عمل نگر		وظیفه گرایی عمل نگر		وظیفه گرایی قاعده نگر		سعادت گرا		اخلاقی فضیلت		اخلاقی مراقبت
پیشام		راس		کانت		رالز		تازیک		اخلاقی محیطی
پیشام		راس		کانت		رالز		تازیک		اخلاقی محیطی
کد اخلاقی حرفه ای برنامه ریزی در آمریکا										
کد اخلاقی حرفه ای برنامه ریزی در کانادا										
اصول بنیادین اخلاقی حرفه ای جامعه مهندسان مشاور ایران										
اصول اخلاقی حرفه ای نظام مهندسی ساختمان ایران										

شکل ۴. ماتریس ارتباط بین نظریه‌های اخلاقی بررسی شده در پژوهش‌های منتخب با کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی ایران، آمریکا و کانادا

از جمله نظریه‌هایی که اصول آن با کدهای اخلاقی هر سه کشور مرتبط است، نظریه "عدالت به مثابه انصاف"^{۳۵} جان رالز^{۳۶} می‌باشد. از نظر رالز (۱۹۷۱) یگانه راه رسیدن به عدالت، فراهم بودن شرایطی کاملاً منصفانه برای حصول توافق دوباره‌ی محتوای عدالت اجتماعی است. به اعتقاد وی نظریه او در تصویر این شرایط منصفانه به واسطه‌ی فرض "وضعیت اصیل"^{۳۷} موفق می‌باشد. رالز تنها نظریه‌پرداز است که هم رویه‌ی دستیابی به اصول اخلاقی باشد و هم اصول مربوط به عدالت را که برخاسته از این رویه بوده ارائه می‌دهد. وی بر این باور است که افرادی که از فرآیند آرمانی وی تبعیت کنند، اصول زیربنایی نظریه عدالت وی یعنی "اصل برابری در آزادی‌های اساسی" و "اصل تفاوت"^{۳۸} را به شرط ارجحیت اولی، انتخاب می‌کنند. بر اساس "اصل تفاوت" «نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی باید به گونه‌ای باشند که الف) بیشترین نفع را برای افراد کمتر بهره‌مند در عین رعایت اصل پس‌انداز عادلانه^{۳۹} در پی داشته؛ ب) دسترسی به مناصب و موقعیت‌ها تحت شرایط برابری منصفانه فرصت‌ها به روی همه گشوده باشد» (Rawls, ۱۹۷۱, ۶۰).

بندهای مختلفی از کد اخلاق حرفه‌ای آمریکا با نظریه رالز در ارتباط هستند از جمله مواردی مانند توجه ویژه به افراد و گروه‌های کمتر برخوردار یا اقلیت‌ها در موقعیت‌های مختلف، همچنین دسترسی عادلانه همه مردم به منابع و فرصت‌ها در این کد بیشترین ارتباط را با اصل تفاوت نظریه رالز دارد. علاوه بر این در هر سه کد به لزوم بیطرفی و خنثی بودن برنامه‌ریزان در تصمیم‌سازی اخلاقی اشاره شده است. «انگیزه‌ی عمل عادلانه در اندیشه رالز اخلاق و بی‌طرفی^{۴۰} است نه سود و فایده» (بشریه، ۱۳۷۶، ۱۱۶). کد اخلاقی کانادا در دو مورد دیگر با اصول اخلاقی نظریه رالز ارتباط دارند که در آنها اصل تفاوت رالز مورد اشاره قرار می‌گیرد.

نظریه اخلاقی جان رالز									
اختیار و تمسک	مسئله کردن غذا و شکر و گوشت	بوی مردم	نقص و پستی و رستی محل آلودگی در	بیکاری و دشواری کار و آلودگی	تخلی سبیل و تخلی محلی	در محل جویها	بهدار کردن و آلودگی محلی	تخلی و جویها و آلودگی محلی	تخلی و جویها و آلودگی محلی
اصل مرتبط با نظریه رالز	فراهم آوردن فرصت مشارکت گسترده مردم بویژه گروه‌های به حاشیه رانده شده	گسترش انتخابها و فرصت‌ها برای همه	احترام به حقوق همه‌ی افراد و گروه‌ها و اجتناب از تبعیض یا آسیب به دیگران	تخصیص دسترسی عادلانه به منابع و فرصت‌ها	دستیابی به عدالت اجتماعی با گسترش انتخابها و فرصت‌ها برای همه با تأکید بر توجه به گروه‌های به حاشیه رانده شده یا محروم	فصلوت حرفه‌ای مستقل و اجتناب از تأثیرگذاری روابط شخصی بر اقدامات حرفه ای	فراهم کردن فرصت برای ورود اقلیت‌ها به حرفه	ارائه‌ی خدمات حرفه‌ای به افراد و گروه‌های مواجه با کمبود منابع	فصلوت حرفه ای و مستقل و ارائه‌ی مشاوره‌ی برنامه‌ریزی بی-طرف و آگاهانه
ایالات متحده									
کانادا									
ایران									

شکل ۵. ماتریس اصول مرتبط با نظریه اخلاقی رالز در کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی

نظریه اخلاقی نازیک					
توجه بیشتر به افرادی که تحمل اثرات جانی و صدمات جسمانی ناشی از جنگ را متحمل می‌شوند	محدود کردن مالکیت زمین‌های کشاورزی و حفاظت از منابع طبیعی	اجتناب از تحمل آسیب و زیان به افراد و گروه‌ها تحت اثرات اقدامات	بهره‌برداری از اسبها و اثرات جانی افراد	عدم استفاده از انسان‌ها به عنوان ابزار	عدم مداخله و آسیب به آزادی افراد
اصول مرتبط با نظریه نازیک					
					آگاهی از حقوق دیگران و رعایت آنها
					احترام به حقوق تمامی افراد و گروه‌ها و اجتناب از تمییز یا آسیب به دیگران
					شناسایی و تلاش برای جبران اثرات اقدامات منجر به تمییز، جابجایی یا بی‌عدالتی محیطی
					توسعه‌ی مهارت‌های ارتباطی برای برنامه‌ریزی موثرتر، محترمانه‌تر با همه‌ی جوامع به ویژه اجتماعات به حاشیه رانده شده یا نادیده گرفته شده
					آموزش و تلاش برای توانمندسازی مردم در رابطه با مسائل برنامه‌ریزی و تأثیرشان بر زندگی
					احترام به حقوق مشتری یا کارفرما برای حفظ محرمانگی
					انجام خدمات مهندسی به نحو حرفه‌ای و رعایت حقوق عمومی، صاحبان کار و اشخاص ثالث

شکل ۸. ماتریس اصول مرتبط با نظریه نازیک در کدهای اخلاقی برنامه‌ریزی

اصول مستخرج از نظریه‌های اخلاقی دیگر نیز در کدهای اخلاقی این سه کشور قابل ردیابی است. مواردی مانند "بررسی فرهنگ‌ها، کاربست‌ها، ارزش‌ها و مواضع حرفه‌ای خود" (US۱)، "توسعه مهارت‌های ارتباطی برای برنامه‌ریزی مؤثرتر، محترمانه‌تر با همه اجتماعات" (US۳)، فراهم آوردن فرصت مشارکت گسترده مردم به ویژه افراد و گروه‌های به حاشیه رانده شده (US۷)، "حفاظت از ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی" (US۱۳) با نظریه اجتماع‌گرایی و به صورت ویژه نظریه مکتب‌تأثیر مشابهت دارد. مکتب‌تأثیر به همراه بقیه اجتماع‌گرایان در پی این است که زبان گفت‌وگو اخلاقی را از زبان لیبرالیسم (استقلال فردی، حقوق، بی‌طرفی و...) به زبان اجتماع‌گرایی (فضیلت مدنی، اشکال زندگی اجتماعی، سنت درک مشترک از مفاهیم اجتماعی، ...) تغییر دهد. طرفداران اجتماع‌گرایی بر این باورند که ارزش‌های هنجاری از بطن اجتماع برمی‌خیزند و تنها توسط خود اجتماع مشروعیت می‌یابند. در دیدگاه اجتماع‌گرایانه ارزش‌ها به وسیله فرد ایجاد و یا انتخاب نمی‌شود، بلکه کشف می‌شود و این کشف شخصی از طریق دانش وابستگی‌های مختلف شخص به اجتماع حاصل می‌شود. محور نظریه اخلاقی مکتب‌تأثیر فضیلت است. وی با تعریف فضیلت به عنوان "خصلت و کیفیتی اکتسابی که کسب و بکارگیری آن انسان را قادر می‌سازد تا به خیراتی دست یابد که ذاتی و درونی هر عمل بوده و فقدان آنها انسان را از دستیابی به این گونه خیرات باز می‌دارد" (MacIntyre, ۲۰۰۷, p. ۱۷۸)، معتقد است اعمال مختلف به فضایل متفاوتی نیاز دارند. به عبارت دیگر، داشتن مهارت و مشروعیت لازم برای انجام قضاوت اخلاقی (فضیلت) در یک زمینه مسلماً متفاوت با فضایل لازم برای زمینه‌های دیگر می‌باشد. کدهای اخلاقی کانادا و ایران در با اشاره به لزوم فعالیت در حیطه توانایی و صلاحیت حرفه‌ای خود با همین اصل نظریه فضیلت‌گرای مکتب‌تأثیر مرتبط هستند.

همچنین مواردی مانند "آموزش و تلاش برای توانمندسازی مردم در رابطه با مسائل برنامه‌ریزی و تأثیرشان در زندگی مردم" (US۱۴) با اصول مربوط به نظریه اخلاقی دلوژ و گاتاری^{۴۵} ارتباط دارد. این نظریه اخلاقی مبتنی بر ایده‌ها و نظریه‌های اسپینوزا و نیچه می‌باشد که به دنبال اصول اخلاقی جهان‌شمول و قطعی نیست. اخلاق دلوژ و گاتاری، اخلاق درون‌ماندگاری^{۴۶} است، اخلاقی غیرمفعول. در این نظریه سوال دیگر این نیست که چه باید بکنیم؟ بلکه این است که چه می‌توانیم بکنیم؟ چه توانایی‌هایی داریم؟ چه چیزی ما را به هم وصل می‌کند؟ چه وجه مشترکی داریم؟ (Banville & Torres, ۲۰۱۶)

در کدهای اخلاقی امریکا و کانادا به اصول نظریه هابرماس نیز اشاره شده است. هابرماس با ارائه‌ی یک نظریه هنجاری رویه‌ای به جای تعیین محتوای هنجاری‌های جمعی بیشتر، رویه‌ها و قواعد هنجاری رسیدن به این محتواها را ترسیم کرده است. وی اظهار می‌دارد که یک اصل اخلاقی در صورتی منطقی و یا صحیح است

5. Moral philosophy or Ethics
6. Descriptive Ethics
7. Normative Ethics
8. Meta Ethics
9. Theoretical Ethics
10. Normative Ethical Theories
11. Practical Ethics
12. Substantive Ethical Theory
13. Procedural Ethical Theory
14. Consequentialist or Teleological Theories
15. Egoism
16. Altruism
17. Utilitarianism
18. Act Utilitarianism
19. General Utilitarianism
20. Rule Utilitarianism
21. Deontological Theories
22. Act- Deontology
23. Rule- Deontology
24. Professional Ethics
- 25 Code of professional ethics
26. Code of professional Conduct
27. the American Society of Civil Engineers (ASCE)
28. the International City-County Management Association (ICMA)
29. the Town Planning Institute
30. American Institute of Certified Planners (AICP)
31. Professional codes of ethics and conduct
32. Meta-synthesis
33. Translation
34. - مقایسه‌ی کدهای اخلاقی مرتبط با برنامه‌ریزی در ایران با کدهای دو کشور که پیش‌زمینه‌ی سیاسی و اقتصادی و اجتماعی متفاوتی دارند، به این معنا نیست که کدهای حرفه‌ای برنامه‌ریزی در ایران حتماً باید از اصول مربوط به نظریه‌های اخلاقی با منشا غربی پیروی کند، البته بسیاری از اصول استخراج شده از این نظریه‌ها در زمینه‌ی ایران نیز قابل استفاده هستند. در نبود پژوهش‌های داخلی که از نظریه‌ها و ایده‌های اخلاقی مربوط به دوره‌ی ایران باستان یا پس از ورود اسلام برای ادغام فلسفه اخلاق در برنامه‌ریزی و به صورت ویژه کدهای اخلاقی استفاده کنند، تمرکز بر نظریه‌های اخلاقی با منشا خارجی به دلیل محدودیت گستره‌ی منابع موجود بوده است.
35. Justice as Fairness
36. John Rawls
37. The original position

38. Difference principle
39. Just Saving
40. Neutrality
41. Anthropocentric Perspective
42. Non-Anthropocentric Perspective
43. Robert Nozick
44. Negative rights
45. Deleuze and Guattari
46. Immanent Ethics
47. Jeremy Bentham
48. Immanuel Kant
49. David Ross
50. Good Will
51. Prima Facie Duty
52. Actual Duty

53. با توجه به جستجو در پایگاه‌های داده به ویژه پایگاه‌های داخلی نتیجه‌ای در این باره حاصل نشده و پژوهشی که مربوط به زمینه‌ی ایران باشد، یافت نگردید.

فهرست منابع

فارسی

- اترک، حسین (۱۳۹۲) وظیفه‌گرایی اخلاقی کانت، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم.
- اسلامی، محمدتقی (۱۳۹۳) «شناسنامه علمی اخلاق کاربردی»، پژوهش‌نامه‌ی اخلاق، سال ۷، شماره‌ی ۲۵، ۷ تا ۲۲.
- آراستی، محمدرضا، مختارزاده، نیما، و جعفرپناه، اسماعیل (۱۴۰۰) «مسیر توسعه توانمندی فناورانه بنگاه‌های متاخر در فرایند فرارسی: مرور نظام مند پیشینه با روش فراترکیب»، فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، دوره ۹، شماره‌ی ۲، ۱۶۲-۱۳۰.
- بشیریه، حسین (۱۳۷۶) تاریخ اندیشه سیاسی در قرن بیستم جلد ۲، نشر نی، تهران.
- حسینی رامندی، سیدعلی اکبر (۱۳۹۸) نظریه اخلاق هنجاری اسلام براساس قرآن کریم. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، قم.
- جامعه مهندسان مشاور ایران (۱۳۸۴) آیین اخلاق حرفه‌ای. دریافت شده از: http://www.irsce.org/fa/ای_آیین_اخلاق_حرفه
- رفایی شیرپاک، خسرو، گوروگه، سپالی، و چینی‌چیان، مریم. (۱۳۸۹) «متاسنتر تحقیقات کیفی در علوم بهداشتی» مجله اپیدمیولوژی ایران، دوره ۶، شماره ۱، ۵۱-۵۷.
- سازمان نظام مهندسی ساختمان ایران (۱۳۹۵) نظامنامه رفتار حرفه‌ای اخلاقی در مهندسی ساختمان. دریافت شده از: <http://inbr.ir/wp-content/uploads/08/2016/akhlagh-herfei.pdf>
- شیروانی، علی (۱۳۷۹) اخلاق اسلامی و مبانی نظری آن، دارالفکر، قم.

- عباسی، رضوان، حقیقت‌نائینی، غلامرضا (۱۴۰۲) «شناسایی و تحلیل محورهای غالب در تحقیقات مرتبط با اخلاق در برنامه‌ریزی شهری: مرور نظام‌مند پیشینه با روش تحلیل مضمون»، دانش شهرسازی، دوره ۷، شماره ۲، ۱۱۱-۱۴۱.
- فرامرز قراملکی، احد (۱۳۹۶) اخلاق حرفه‌ای، نگارش نو (چاپ دهم)، نشر مجنون، تهران.
- فرامرز قراملکی، احد، درخشانی، لعبت، و رضایی شریف‌آبادی، سعید (۱۳۹۱) اخلاق حرفه‌ای در کتابداری و اطلاع‌رسانی، انتشارات سمت، تهران.
- کاپلستون، فردریک (۱۳۷۵) تاریخ فلسفه، ترجمه‌ی اسماعیل سعادت و منوچهر بزرگمهر، انتشارات سروش، تهران.
- کانت، ایمانوئل (۱۳۶۹) بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق، ترجمه‌ی حمید عنایت و علی قیصری، انتشارات خوارزمی، تهران.
- مانیان، امیر و عباسی، فاطمه (۱۳۹۴) «بررسی جایگاه پارادایم‌های اخلاق در منشورهای اخلاقی با بهره‌مندی از روش فراترکیب (مورد مطالعه: منشور اخلاقی انجمن کامپیوتر (ماشین‌های حسابگر))»، مدیریت فناوری اطلاعات، دوره ۷، شماره ۴، ۸۸۹-۹۰۸.
- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۸۱) فلسفه اخلاق، تحقیق و نگارش احمد حسین شریفی. نشر بین‌الملل، تهران.
- نیکخواه فرخانی، زهرا، رحیم‌نیا، فریبرز، کاظمی، مصطفی، و شیرازی، علی (۱۳۹۶) «ارائه‌ی مدل رفتار اخلاقی پرستاران با بهره‌گیری از تئوری اخلاق فضیلت‌محور»، مجله ایران اخلاق و تاریخ پزشکی، دوره ۷، شماره ۶، ۲۹-۸.

انگلیسی

- American Institute of Certified Planners (2021) AICP Code of Ethics and Professional Conduct, s.l.: AICP.
- Banville, M.-S. & Torres, J (2016) On embracing an immanent ethics in urban planning: Pursuing our Body-without-Organs. Planning Theory, 16(3), pp. 1-20.
- Bayles, M. D (1989) Professional Ethics. s.l.: Wadsworth.
- Beatley, T (1984) Applying moral principles to growth management. Journal of the American Planning Association, Volume 50, pp. 459-469.
- Beatley, T (1989) Environmental ethics and planning theory. Journal of Planning Literature, Volume 4, pp. 1-32.
- Beatley, T (1994) Environmental ethics and the field of planning: Alternative theories and middle-range principles. In: H. Thomas, ed. Values and Planning. s.l.: Ashgate Publishing, pp. 12-37.
- Beauchamp, T. L (2005) The Nature of Applied Ethics: A Comparison to Applied Ethics. s.l.: Blackwell Publishing.
- Bergdahl, E (2019) Is meta-synthesis turning rich descriptions into thin reductions? A criticism of meta-aggregation as a form of qualitative synthesis. Nursing Inquiry, 26(1).
- Blackburn, S (1998) Ruling Passions: A Theory of Practical Reasoning. New York: Oxford University Press.
- Blanco, H (1995) Community and the four jewels of planning. In: S. Hendler, ed. Planning Ethics. Readings in Planning Theory, Practice and Education. New Brunswick, NJ: Center for Urban Policy Research, pp. 66-82.
- Brooks, M. P (2002) The Critical Role of Values and Ethics. In: M. P. Brooks, ed. Planning Theory for Practitioners. s.l.: American Planning Association, pp. 62-78.
- Campbell, H (2006) Just Planning: The Art of Situated Ethical Judgment. Journal of Planning Education and Research, 26(92), pp. 92-106.
- Campbell, H (2012) Planning ethics and rediscovering the idea of planning. Planning Theory, 11(4), pp. 379-399.

- Chadwick, R (1997) The Future of Professional Ethics. *Ethical Perspectives*, 4(2), pp. 291-297.
- Cook, A. & Sarkissian, W (2000) Who Cares?: Australian Planners and Ethics. In: P. Bishop & N. Preston, eds. *Local Government, Public Enterprise and Ethics*. s.l.:Federation Press.
- Driver, J (2006) *Ethics: The Fundamentals*. s.l.:Wiley.
- Erwin, E. J., Brotherson, M. J. & Summers, J. A (2011) Understanding Qualitative Metasynthesis: Issues and Opportunities in Early Childhood Intervention Research. *Journal of Early Intervention*, 33(3), pp. 186-200.
- Faludi, A (1989) Procedural rationality and ethical theory. *Planning Outlook*, 32(1), pp. 55-65.
- Finfgeld, D. L (2003) Metasynthesis: The State of the Art—So Far. *Qualitative Health Research*, 17(3), pp. 893-904.
- Fisher, S (2000) How to think about the ethics of architecture. In: W. Fox, ed. *Ethics and the Built Environment*. London: Routledge, pp. 170-182.
- Frankena, W. K (1997) *Ethics*. Qom: Cultural Institution of Taha.
- Harper, T. L. & Stein, S. M (1992) The Centrality of Normative Ethical Theory to Contemporary Planning Theory. *Journal of Planning Education and Research*, Volume 11, pp. 105-116.
- Harper, T. L. & Stein, S. M (1995) A Classical Liberal (Libertarian) Approach to Planning Theory. In: S. Hendler, ed. *Planning ethics: a reader in planning theory, practice, and education*. s.l.:Center for Urban Policy Research, pp. 11-29.
- Harper, T. & Stein, S (1993) Normative ethical theory: is it relevant to contemporary planning practice?. *Plan Canada*, pp. 6-12.
- Hendler, S (1990a) Professional codes as bridges between planning and ethics: a case study. *Plan Canada*, 30(2), p. 22-29.
- Hendler, S (1990b) Moral theories in professional practice: do they make a difference?. *Environments*, 20(3), p. 20-30.
- Hendler, S (1991) Do professional codes legitimate planners' values?. In: H. Thomas & P. Healey, eds. *Dilemmas of Planning Practice. Ethics, Legitimacy and the Validation of Knowledge*. Avebury: Aldershot.
- Hendler, S (1994) Feminist planning ethics. *Journal of Planning Literature*, 9(2), p. 115-127.
- Hendler, S (2001) Planning ethics. In: N. J. Smelser & P. B. Baltes, eds. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*. Philadelphia: PA: Elsevier, p. 11474-11479.
- Hendler, S (2005) Towards a Feminist Code of Planning Ethics. *Planning Theory & Practice*, 6(1), pp. 53-69.
- Hoekveld, G. & Needham, B (2013) Planning Practice between Ethics and the Power Game: Making and Applying an Ethical Code for Planning Agencies. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(5).
- Howe, E (1990) Normative Ethics in Planning. *Journal of Planning Literature*, 5(2), pp. 123-150.
- Jacobs, H. M (1995) Contemporary environmental philosophy and its challenge to planning theory. In: S. Hendler, ed. *Planning Ethics: A Reader in Planning theory, Practice, and Education*. New Brunswick New Jersey: Center for Urban Policy Research.
- Jaggard, A (1991) Feminist Ethics. In: C. Card, ed. *Feminist Ethics*. s.l.:University Press of Kansas.
- Johnson, B. J., Peck, M. K. & Prest, S. A (2017) City Managers Have Ethics Too? Comparing Planning and City Management Codes of Ethics. *Journal of the American Planning Association*,

83(2), pp. 183-201.

- Kaufman, J. (1990) American codes of planning ethics. Content, development and after-effects. *Plan Can*, 30(5), pp. 29-34.
- Klosterman, R. E (1978) Foundations for normative planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 44(1), pp. 37-46.
- Lein, J. K (2003) Ethics, Conflict, and Environmental Planning. In: J. K. Lein, ed. *Integrated Environmental Planning*. s.l.: Blackwell Publishing, pp. 184-197.
- Low, N (1994) Planning and justice. In: H. Thomas, ed. *Values and Planning*. s.l.: Ashgate Publishing.
- Lucy, W. H (1988) APA's Ethical Principles Include Simplistic Planning Theories. *Journal of the American Planning Association*, 54(2), pp. 147-149.
- MacIntyre, A. C (2007) *After Virtue: A Study in Moral Theory*. 3 ed. s.l.: University of Notre Dame Press.
- Manning, R. C (2009) A Care Approach. In: H. Kuhse & P. Singer, eds. *A Companion to Bioethics*. s.l.: Blackwell Publishing, pp. 105-116.
- Marcuse, P (1976) Professional Ethics and Beyond: Values in Planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 42(3), pp. 264-274.
- McClymont, K (2018) Articulating virtue: Planning ethics within and beyond post politics. *Planning Theory*, 18(3), pp. 1-18.
- McConnell, S (1995) Rawlsian Planning Theory. In: S. Hendler, ed. *Planning ethics : a reader in planning theory, practice, and education*. New Brunswick, N.J. : Center for Urban Policy Research, pp. 30-48.
- McKay, S (2010) Efficacy and ethics An investigation into the role of ethics, legitimacy and power. *TPR*, 81(4).
- Nelson, A. M (2002) A meta-synthesis: Mothering other-than-normal children. *Qualitative Health Research*, 12(4), pp. 515-530.
- Noblit, G. W. & Hare, R. D (1988) *Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies*. s.l.: SAGE.
- Palmer, M (2009) *Moral Problems: A Coursebook for Schools and Colleges*. Qom: Samt.
- Ploger, J (2004) Ethics in Norwegian planning: legitimacy, ambivalence, rhetoric. *Planning Practice & Research*, 19(1), pp. 49-66.
- Rawls, J (1971) *A Theory of Justice*. 1 ed. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Ritzdorf, M (1995) Feminist contributions to ethics and planning theory. In: S. Hendler, ed. *Planning Ethics*. New Brunswick: Center for Urban Policy Research.
- Sandelowski, M. & Barroso, J (2007) *Handbook for synthesizing qualitative research*. New York, NY: Springer.
- Sandelowski, M (2008) Reading, writing and systematic review. *Journal of Advanced Nursing*, 64(1), pp. 104-110.
- Sandelowski, M. & Barroso, J (2003) Toward a metasynthesis of qualitative findings on motherhood in HIV-positive women. *Research in Nursing & Health*, 26(2), pp. 153-170.
- Silva, C. N (2005) Urban Planning and Ethics. In: J. Rabin, ed. *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy*. 3 ed. New York: Marcel Dekker-Taylor & Francis, p. 311-316.
- Silva, C. N (2015) Planning Ethics. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral*

Sciences. 2 ed. s.l.:Elsevier, pp. 193–197..

- Singer, P (1996) A general approach to moral philosophy. marifat, pp. 47–50.
- Stein, S. M. & Harper, T. L (2005) Rawls's 'Justice as Fairness': A Moral Basis for Contemporary Planning Theory. Planning Theory, 4(2), pp. 147–172
- Taylor, N (1992) Professional ethics in town planning, What is a code of professional conduct for?. TPR, 63 (3) 1992, 63(3), pp. 227–241.
- The Canadian Institute of Planners (2016) Ethical Standards for the Planning Profession in Canada, s.l.: CIP.
- Umar, F. & Winarso, H (2022) Planning Theory and Environmental Ethics: Towards the Integration of Biodiversity and Urban Planning. Jurnal Wilayah dan Lingkungan, 10(1), pp. 15–29.
- Upton, R (2002) Planning praxis : Ethics, values and theory. TPR, 73(3), pp. 253–269.
- Wachs, M (1989) When Planners Lie with Numbers. Journal Of The American Planning Association, 55(4), pp. 476–479.
- Wachs, M (2015) The Past, Present, and Future of Professional Ethics in Planning. In: S. S. Fainstein & J. DeFilippis, eds. Readings in Planning Theory. 4th ed. s.l.: Wiley–Blackwell, pp. 101–119.

Reviewing the position of normative ethical theories in professional ethical codes of urban planning using Meta-synthesis

Rezvan Abbasi ¹

Gholam Reza Haghighat Naeini ²

Received Date: 21 May 2023

Accepted Date: 09 September 2023

Abstract

Urban planning, as a professional activity, is ethically complex. and all its aspects, from theoretical thoughts to professional activities, are related to ethical issues. This relationship is so strong that for thinking clearly and comprehensively about planning one should develop some understanding of how key ideas in ethics relate to planning and their integration into this profession. One way of merging ethical ideas in planning profession is to integrate it into the professional codes. This research aims to present a clear image of the relationship between the moral philosophy and the planning profession, in particular the codes of professional ethics, and examines the position of these ethical theories in planning ethical codes. In this regard, by using the meta-synthesis method and focusing on the studies that have dealt with the application of ethical theories in planning, this research has examined the relationship between these theories and the content of the ethical codes of planning in Iran, America and Canada. The results of the synthesis of qualitative studies and the examination of the relationship between the ethical principles and the ethical codes of Iran, the United States and Canada show that the American ethical code are most closely related to ethical theories and various ethical ideas have been involved in the formulation of these codes, from classical theories such as Bentham's theory to more recent theories such as feminist ethics and Moral theory of Deleuze and Guattari, from teleological theories to deontological Theories and virtue ethics. Almost all ethical theories examined in qualitative research can be traced in Canada's code of professional ethics, especially environmental ethics and its different approaches. Ethical codes related to planning in Iran have a limited relationship with normative theories, and the relevant ones are related to more classic theories such as Kant's and Ross's theories. In other words, moral codes in Iran are focused on deontology and pay little attention to utilitarianism

1. PhD candidate in Urban Planning, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Art., Tehran, Iran

E-mail: rab.abbasi@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Art., Tehran, Iran

E-mail: haghighat@art.ac.ir

and virtue ethics. Considering that most of the selected qualitative researches were conducted in the USA and Canada, it can be said that there is a relationship between the amount of attention paid to the moral philosophy in researches and the formulation of professional ethical codes. In Iran, where independent ethical codes have not yet been defined for urban planning, currently paying attention to normative and ethical theories and especially local ethical ideas and opinions in planning researches can play a decisive role in regulating and defining the scope and content of the special code of ethics for planning in the future. In fact, such researches lead to a better and stronger relationship between the philosophy of ethics and the planning profession in the long run. Keyword: Local Governance, Political Community, Citizenship

Keywords: Urban planning, ethical philosophy, professional codes, meta-synthesis